

Elsie och jag

En brevväxling med Elsie Johansson. Folket i Bild/Kulturfront, nr 3-90

Elsie,

Plötsligt står man där igen, av någon anledning, tillbaka vid utgångspunkten.

Det kan vara ljuset som faller på ett särskilt sätt, eller en lukt som plötsligt finns där, några ord som får en att rycka till, drömmar, bilder ur halvsömnen som blixtnabbt far förbi – och så står man där igen, långt ner i tiden, långt ner i barndomen.

Man är där igen. Herre du min Skapare, för vilken gång i ordningen! Alltid tillbaks, man kommer alltid tillbaks, rasande ner genom någon djävla fallucka, insubblande genom någon av dessa tapetdörrar i tidstunneln som tycks stå på glänt för jännan och bara vänta.

Och runt om finns dessa gestalter som uppfyllde världen, var dess ramar, gav den mening och riktning, färg och lukt. De som var utgångspunkt, mätpunkt för livet. Skuggestalter nu, men fortfarande vibrerande det härnere, sprakar, som av en elektrisk storm. Våldsamma urladdningar, av kärlek, hat, ömhet, skuld, bitterhet, drömmar...

Kanske skriver jag lika mycket till mig själv som till dig. Ja, lika mycket till dessa frånvarande, förresten. Frånvarande och ständigt närvarande. Eller varför inte till livet självt (anspråkslös som jag är)? Det är några frågor jag vill ställa, några ord jag söker, delar av ett språk kanske, plus en nyckel som jag aldrig lyckats hitta.

Det finns – eller fanns – en bild av min far, fyrtioårsåldern, ungefär lika gammal som jag är nu. Det är försommar, och söndag antagligen, han har vitskjorta, uppknäppt, och mörka byxor. Han halvligger i gräset, i någon dikeskant, i ett hav av timotej, almick och hundlokor, skogen bakom, mörk, vasstandad, ett svärtat sågblad. Framför honom finns brorsan och jag, ett par år gamla, första ungarna i andra giftet. Han leker, kittlar oss med ett timotejstrå, skrattar.

Han ser bra ut, det finns något av skådespelare över honom, en bortglömd stjärna ur någon lika bortglömd fyrtiotalsfilm. Ögonen spelande, gäckfulla. Näsan lätt böjd och av väl tilltaget format. Läpparna fylliga, nästan utmanande sinnliga. Vid tinningarna har hårfästet börjat krypa uppåt, men fortfarande finns det nog att ta av för mittbenas plogfåra, och håret är ännu mörkt, pomadaglänsande och slätt. Ja, det glänser, skiner på något sätt om hela honom där han ligger utsträckt i gräset, vilande på armbågen, skrattande.

Det viktiga är skrattet. Skrattet, glädjen, som finns i hans ansikte, i hans ögon, tycks uppfylla hela hans kropp när han ser på oss. Ser på oss och kanske ändå inte ser oss. Han blickar löper vidare, förbi oss, bort mot henne som bara skymtar i bildkanten (du märker att det rör sig om ett verkligt amatörfoto!). Morsan. Den främmande fågeln, som blev småbrukarhustru, skogsarbetarhustru (av lika delar kärlek och dumhet, och där dumheten visade sig vara det mest hållbara, som hon brukade säga), lika vacker som oberäknelig, explosiv, förrädisk.

Men det viktiga är alltså detta: skrattet, glädjen, kärleken, som innesluter oss alla, just då! Drömmen som innesluter oss. Den kraft och frihet som tycks bo i denna dröm! Allt detta som senare ska slitas ner, urholkas, förvridas, i takt med att dessa båda slits allt snedare mot varandra. Sliter, biter, där de kommer åt, allt bittrare, tröttare, tystare.

Det går ett stråk av sorg, saknad genom livet. En mörk ränna, en navelsträng av sorg, som leder bakåt, neråt, till barndomen. Jag stiger ner dit, ner genom tiden, om och om igen, för att ställa några frågor, om kärlek och drömmar.

Jag vill veta varför kärleken alltid måste deformera, deformeras? Måste kärleken (liksom drömmen) alltid vara måttlig ljum, av lämpligt format, för att kunna överleva, för att inte sprängas?

Ytterst vänder jag mig till livet, med en hovsam begäran om att få veta meningen med det hela, meningen med hela föreningen, rakt upp och ner!

Ord, ord. Språk. Ett språk för de språklösa... Var vi språklösa, vi som ligger där i gräset någon gång i femtiotalets början, inramade av sol, vind och drömmar? Vanligt folk, lika vanliga som alla. Lika vanliga och ojämförliga. Behövde vi någon som gav oss ett språk, för att bli verkliga, förstådda, förståeliga, inför varann och andra?

Nej, språket fanns. Det fanns och finns. Jag känner det i varje fiber i min kropp, men ett annat språk, ett språk som knappt låter sig skrivas. Ett språk med en annan grammatik. Både för hett och för kallt, för lågmält viskande och för vrålande, öronbedövande, för att trivas på papper.

Och för smärtan finns inget annat språk än skriket, kanske inte heller för kärleken.

Nyckeln. Guldnyckeln. Det är farsan som spökar igen. Sagan om Guldnyckeln, den som ligger gömd under en sten, djupt i någon skog, den som kan öppna alla lås. Men letar du den för egen vinnings skull, hittar du den inte och använder du den på fel sätt, bränner den sig fast i låset och handen (enkelt får det tydligen inte vara, varken i sagan eller i livet!).

Ibland får jag för mig att det handlar om språket. Eller om kärleken. Eller kanske om båda.

"Vem var du egentligen?"

Vad tänkte du på

när blicken allt oftare förlorade sig i

fjärran?

Levde du nu, så frågade jag inte."

Så skriver du i dikten "Pappa" ur *Potatisballader*. Nej, jag hade nog inte heller frågat. Och om jag frågat, hade jag inte fått något svar.

Nu frågar jag och vet samtidigt (plötsligt) att svaret i sig inte är det viktiga. Det jag vill ha är en bekräftelse. En bekräftelse av att ha blivit sedd. "Jag såg dig, såg du mig?"

Det handlar om frihet. Att äntligen kunna luta sig bakåt, dra efter andan, skratta. Det är bra nu. Vi såg varann. Någon gång, mitt i den kosmiska natten såg vi varann. Vi är fria, båda två. Vi klarar oss.

Därför fortsätter jag att vrida och vända på ord, ställa frågor utan adress, eller med den allmänna adressen världen, livet, universum, kosmos! Fortsätter att sparka upp och vända på stenar, spana ner i gropen, för att se om något möjligtvis glimmar därnere...

Åke Smedberg

Kära Åke - hej!

Tack för brevet! Brevbäraren var tidig hos oss i dag, det är ju lindrigt vinterväder, inte så kallt och bara tunt med snö. Jag hade just kommit in från en kissvända med hunden och precis hunnit sätta panna på plattan, när han dök upp på sin cykel och kuvertet damp ner. Så nu sitter jag här med en mugg i ena handen medan jag vänder papperen med den andra. Och det är klart att jag måste le och humma och nicka när jag läser om ditt kretsande kring utgångspunkten och dina återgångar – jag var ju själv försatt, alldeles nyss! Jag gick här i skogen bakom villasamhället, hunden stretade, jag kände av min vänsterhöft som molade och värkte, jag tänkte inget särskilt, men plötsligt var jag där, på vägen utmed åsen – jag var åtta år, vantarna varmlöta, pjäxorna med ljusare remmar över vristen, och ilsnabbt den där känslan av att vara i början, livet fanns framför mig och omkring mig som en hisnande utforskad vidöppen grotta, och jag ville springa hem och in i det där – som rymmer glädjens brännpunkt och den tröstlösa gråten.

Så är det alltså, Åke, också för mig. Särskilt snö och våtlukt tar mig tillbaka, det har jag märkt. Doften av bark, ett kyligt drag mot kinden, ett ovanförbrus, förmodligen av tallskog. Vad är det som sker? Vart går jag? Och tid – vad är det? Gamla eviga frågorna, som aldrig kan få svar.

Det har funnits perioder i mitt liv när detta ständiga traskande på barndomens stigar har känts som en förbannelse. Är jag förhäxad, har jag undrat, är jag en ofullgången, är jag oförmögen till ett vuxet vaket liv? Jag har rasande försökt ta mig själv i hampan och placera mig i nuet utan pardon. Skärp dig, människa! Se på ditt ansikte, se på din kropp, känn tyngden i dom här jävla trötta bena! Se på alla gravstenar och övervuxna stuggrunder, och fatta nånting! Det är borta nu, förbi. Och du är gamla människan. Men flickungen har stått där ett stycke ifrån och bara tittat på mig med allvarsamma ögon och lite sårad min. Envist har hon stått där och petat med foten. Och sen gav jag ju upp. Och tog henne till mig. Vilken skulle annars vårda sig om henne? Men ingen kan veta var och när och hur våra möten äger rum – en snöflinga på tungan och ett virvlande sug in i en tunnel av virvlande vitt – hemligheten är vår och tillsammans är vi starka, den där ungen och jag. Ovidrörbara.

Tidens gåta kan jag aldrig lösa, och ingen annan heller, skulle jag tro. Tidens linje, har den början eller slut? Är den rak eller ringformad, går den i spiral? Jag grubblar inte längre. Det löser sig nog. Men vad jag undrar över är om det fanns ett slags höjdpunkt någonstans, en vattendelare där strömmen (drömmen) klövs, och en del av ens jag långsamt började att gräva sig tillbaka. När i så fall? Var det när sinnena uppnått sin första fräscha mättnad och ingenting fanns som kunde överträffa? Eller var det vid den tiden när illusionen brast och besvikelserna kom?

Kära Åke, jag är glad över att du skrev. Jag tycker om ditt brev! Särskilt därför att det är så? Allvarsamt. Det gör att jag känner mig förtroendefull. Allvar är så pålitligt. För mig är det också synonymt med sanning. Allvarsamt, förresten – kan det inte uttydas: varsam med allt?

Nu har det varit ett långt uppehåll i mitt skrivande, det har faktiskt gått dagar. Funderat har jag, jag har vandrat med hunden, druckit många muggar kaffe, bäddat, lagat mat och levt mitt liv som vanligt. Under tiden har jag tänkt. Den andra delen av ditt brev blev mig för svår. Du skriver om kärleken. Du ställer frågor om Kärleken, riktade till Livet, och då måste också

ställa frågorna till mig. För det är ju det som är så bra med att skriva, man kommer inte undan, man är tvungen att stå öga mot öga med sig själv.

Kärlek, ja. Hemma hos oss, när jag var barn, tog vi aldrig det ordet i vår mun. Sådana där storord klarade vi inte, de gjorde oss blyga, tungorna tjocknade om vi skulle till. Inte för att vi kopplade ordet till erotik och skämdes för den skull. Sexualiteten fanns inte till! Den bubblade och sjöd visserligen som ett orrspel i buskarna, fanns ändå inte till. Vem talade om sånt? Om den någon gång nämndes sa man just ”sånt”, eller bara ”det där”. Och det där” var fullt och skamligt, ledde bara till elände, det lärde man sig.

Nej, ordet KÄRLEK stod för något annat, det var okroppsligt fast tårögt, det var solnedgångsvackert och hade med gudlighet och Jesus att göra, därför vek vi oss och tittade bort.

Nog kan man ömka det där ordet, som ska stå för så mycket!

Så när du frågar om kärleken – vad den kan ställa till med, hur den är och hur den blir – då kan jag inte säkert veta hur du menar, vilken definition du har stannat inför. För det handlar väl om det – om definitionen?

Jag ritade alltid morsdagskort med gula rosor på. Började i mitten med en uppåtriktad kläpp, formade sedan kronblad efter kronblad, fyllde i försiktigt med den vackra gula färgen, fördjupade med skuggor, förstärkte med konturer. Två blad med blyertsnerver, och så stjärken grönmålade jag sist. Blev det några taggar? Jag är osäker om det. Men på insidan av det dubbelvikta arket skrev jag en vers. I den versen kunde jag nog våga ordet Kärlek.

Som barn hade mamma sett en gul rosenbuske vid Tobo station, den blev hela livets ojämförliga, förhärlicade rosenbuske för hennes del. Hon fick också ett blusliv av sin syster när hon fyllde fjorton år, tyget var så vackert med gula rosenknoppar! Därför ritade jag alltid de där morsdagskortet. Och diktade verserna med vackra psalmboksorden, så heliga och farliga att ögonen slogs ned.

Numera, så nära sexti, har jag funnit för gott att återgå till mitt ursprungs skick och bruk – jag har växlat mitt storord i ett antal små, som jag kan hantera någotsånär. Och ändå är det stora helt och oförstört. Skimrande och evigt som en diamant i brunnen. Delat, ändå helt. Nog är det en gåta?

Tack än en gång för brevet! För alla frågorna, som fick mig att fundera! Jag besvarade dem inte. Men på stora frågor får man inga svar – utan klangen av ett eko djupt inne i en själv. Lyssna och lev väl.

Varma hälsningar från

Elsie Johansson